

PÉTER ERDŐ
Budapeszt (Węgry)

UWAGI PRAWNOKANONICZNE
O LIŚCIE APOSTOLSKIM *APOSTOLOS SUOS* JANA PAWŁA II*

List apostolski *motu proprio Apostolos suos* Jana Pawła II¹ ma długą genezę. Już w okresie posoborowym, poza refleksjami teologicznymi dotyczącymi natury Konferencji Biskupów, rozwinęła się znaczna literatura prawno-kanoniczna na temat doniosłości prawnej tej instytucji, instytucji o tak wielkim znaczeniu teologicznym².

* Referat wygłoszony 19 IV 1999 r. przez prof. dr. Pétera Erdő (rektora Pázmany Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar w Budapeszcie) w Wyższym Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Warszawie podczas Międzynarodowej Konferencji Naukowej, zorganizowanej przez Wydział Nauk Prawnych – Prawa i Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie na temat: *Prawo europejskie. Korzenie i tendencje rozwoju dla uczczenia jubileuszu 40-lecia pracy naukowo-dydaktycznej ks. prof. zw. dr. hab. Remigiusza Sobańskiego*. Tłumaczenie dokonane przez Ewę Gajdę za zgodą Autora.

¹ J a n P a w e ł II, *Litterae apostolicae motu proprio „Apostolos suos”* [21 V 1998], AAS, 90(1998) 641-658 (dalej cyt.: *Apostolos suos*).

² Zob. np.: J. M a n z a n a r e s, *Las Conferencias episcopales hoy. Configuración jurídica y fundamentos doctrinales*, „Rivista española de derecho canónico”, 25(1969) 325-372; W. A y m a n s, *Das Synodale Element in der Kirchenverfassung*, (Münchener Theologische Studien, Kanonistische Abteilung, 30), München 1970; t e n ż e, *Wesensverständnis und Zuständigkeiten der Bischofskonferenz im Codex Iuris Canonici von 1983*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht”, 152(1983) 46-61; W. B e r t r a m s, *De capacitate iuridica Conferentiae episcoporum*, [w:] *Ius Populi Dei. Miscellanea in honorem Raymundi Bidagor*, II, Roma 1972, s. 73-93; G. F e l i c i a n i, *Le Conferenze Episcopali*, Bologna 1974; *Las Conferencias Episcopales hoy. Actas del simposio de Salamanca 1-3 mayo de 1975*, (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios, 16), Salamanca 1977; J. I. A r r i e t a, *Instrumentos supradiocesanos para el gobierno de la Iglesia particular*, „Ius canonicum”, 24(1984) 607-643.

Z jeszcze większym zainteresowaniem problem został przeanalizowany po zaleceniu Synodu Biskupów z 1985 r.³ głębszego zbadania natury teologicznej i prawnej tych Konferencji, w szczególności co do ich autorytetu doktrynalnego⁴ (analizy dokonano – przede wszystkim – po zredagowaniu *Instrumentum laboris* Kongregacji Biskupów, dokumentu wysłanego Konferencjom Biskupów w maju 1988 r.⁵).

Ze względu na to, że w Liście apostolskim *Apostolos suos* postanawia się wyjaśnić fundamentalne zasady teologiczne i prawne dotyczące Konferencji Biskupów i ukazać konieczność niezbędnego uzupełnienia normatywnego

³ *Relazione finale*, II, c. 8, „L'Osservatore Romano”, 10 XII 1985, s. 7.

⁴ W poszukiwaniach należy sięgnąć tak do doktryny soborowej (przede wszystkim do pkt. 38 dekretu Soboru Watykańskiego II *Christus Dominus*), jak i do kanonicznej dyscypliny kodeksowej (KPK, kan. 447, 753). Por. *Relatio finalis*, II, c. 8 b.

⁵ *Instrumentum laboris. Status theologicus et iuridicus Conferentiarum Episcopatum*, „Il Regno Documenti”, 33(1988) 390-396. Por. *Naturaleza y futuro de las Conferencias Episcopales. Actas del Coloquio Internacional de Salamanca, 3-8 enero 1988*, red. H. Legrand, J. Manzanares, A. García y García, Salamanca 1988; *Die Bischofskonferenz. Theologischer und juridischer Status*, hrsg. H. Müller, H. J. Pottmeyer, Düsseldorf 1989; *Episcopal Conferences. Historical, Canonical and Theological Studies*, ed. T. J. Reese, Washington, D.C. 1989; J. I. A r r i e t a, *Conferenze episcopali e vincolo di comunione*, „Ius Ecclesiae”, 1(1989) 3-22; W. A y m a n s, *Kirchenrechtliche Beiträge zur Ekklesiologie*, (Kanonistische Studien und Texte, 42), Berlin 1995; C. De D i e g o - L o r a, *La potestad de régimen de las Conferencias Episcopales en el „Codex” de 1983*, „Ius Ecclesiae”, 1(1989) 23-46; V. F a g i o l o, „Potestas” del vescovo e conferenza episcopale, tamże, s. 47-67; P. E r d ő, *Neue Entwicklungen im ungarischen Partikularkirchenrecht*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht”, 62(1993) 451-468; t e n ż e, *La partezipazione sinodale al governo della Chiesa*, „Ius Ecclesiae”, 10(1998) 89-107; J. F o r n é s, *Naturaleza sinodal de los concilios particulares y de las Conferencias Episcopales*, [w:] *La Synodalité. La participation au gouvernement dans l'Église. Actes du VIIe congrès international de droit canonique, Paris, Unesco, 21-28 septembre 1990*, (L'Année canonique, Hors série, vol. I), Paris 1992, s. 305-348; C. J. E r r á z u r i z, *Intorno alla competenza magistrale delle Conferenze episcopali: osservazioni preliminari*, tamże, s. 401-408; J. L. G u t i é r r e z, *La conferenza episcopale come organo sopradiocesano nella struttura ecclesiastica*, „Ius Ecclesiae”, 1(1989) 69-91; t e n ż e, *L'attività normativa delle Conferenze episcopali*, [w:] *Ius in vita et in missione Ecclesiae. Acta Symposii Internationalis Iuris Canonici occurrente X anniversario promulgationis Codicis Iuris Canonici diebus 19-24 aprilis 1993 in Civitate Vaticana celebrati*, Città del Vaticano 1994, s. 605-624; G. G h i r l a n d a, „Munus regendi et munus docendi” dei concili particolari e delle conferenze dei vescovi, [w:] *La Synodalité [...]*, s. 349-388; F. G u i l l e m e t t e, *Les Conférences Épiscopales sont – elles une institution de la collégialité épiscopale?*, tamże, s. 425-427; J. M i r a s, *Fundamentación y naturaleza jurídica de la conferencias episcopales: sugerencias para una reflexión sobre el metodo*, tamże, s. 429-434.

(pkt 7), do kompetencji teologów należeć będzie analityczne przedstawienie teologicznej doktryny dokumentu⁶.

Wobec tego poprzestaniemy na rozpatrzeniu następujących zagadnień:

- 1) co stanowi nowość prawnonormatywną dokumentu?
- 2) jaka jest moc wiążąca autentycznych deklaracji doktrynalnych Konferencji Biskupów w stosunku do poszczególnych biskupów?
- 3) jaki jest stosunek między dekretami generalnymi a deklaracjami dotyczącymi Magisterium, uchwalanymi przez Konferencje Biskupów?
- 4) jaki jest stosunek między jednogłośnymi decyzjami w sprawach dyscyplinarnych a jednogłośnymi deklaracjami doktrynalnymi sformułowanymi w obrębie Konferencji Biskupów?

I. NOWOŚĆ PRAWNONORMATYWNA DOKUMENTU

Z tego powodu, że Konferencje Biskupów stanowią *definita collegialis spiritus forma*⁷, formę określoną przez „kolegialność kolektywną”, których struktura i ściśle określona funkcja zostały zdefiniowane przez prawo (por. KPK, kan. 447 – *ad normam iuris*), konkretne kompetencje prawne Konferencji pochodzą z prawa kanonicznego, czyli z *ius humanum ecclesiasticum*. Uprawnienie do wydania deklaracji autentycznej w sprawach wiary (nawet nie w sposób ostateczny i powszechny) ma – w tej materii – aspekt władzy rządzenia, o ile taka autentycznie ogłoszona doktryna musiałaby być przyjmowana przez wiernych z religijnym posłuszeństwem (por. KPK, kan. 753). Nieposłuszeństwo – w tej mierze – ma konsekwencje prawne. Należy pamiętać o fakcie, że historycznie doktryna autentyczna częstokroć była formułowana w prawie karnym („si quis dixerit [...] anathema sit”). Przez to doktryna ogłoszona autentycznie jest unormowana prawnie. Tradycja apostołska słusznie dała początek zasadzie, że zarówno doktryna, jak i dyscyplina Kościoła antycznego zawsze miały aspekty teologiczne i prawne.

W pełnej zgodzie z tymi danymi jest List apostołski *Apostolos suos*, który w punkcie 13 stwierdza, iż wspólne decyzje biskupów na Konferencji mają moc wiążącą, ponieważ Stolica Apostołska, na podstawie świętej władzy

⁶ Co do przemyśleń teologicznych zob. A. Anton, *La Lettera apostolica „Apostolos suos” di Giovanni Paolo II*, „La Civiltà cattolica”, 150(1999), n. 1, s. 119-132.

⁷ Zob. *Apostolos suos*, pkt 14, AAS, 90(1998) 651.

poszczególnych biskupów, ustanowiła także te organy, im władzę tę powierzyła i sprecyzowała kompetencje⁸.

Aż do ogłoszenia tego Listu apostolskiego nie było normy prawnej najwyższej władzy w Kościele, która przyznałaby Konferencjom Biskupów władzę wydawania deklaracji autentycznych we własnym imieniu, z mocą prawnie wiążącą⁹. Konferencje jednakże mogą wydawać dekryty generalne, czyli normy mające walor ustawy tylko w sprawach, w których przewiduje to prawo albo w których upoważnia do tego Stolica Święta (KPK, kan. 455).

Na podstawie powyższego możemy stwierdzić, że zasadnicza nowość dokumentu polega na fakcie przyznania Konferencjom Biskupów władzy dawania pouczeń z prawomocnością doktryny autentycznej (*Apostolos suos*, pkt 22)¹⁰.

II. MOC WIĄŻĄCA AUTENTYCZNYCH DEKLARACJI DOKTRYNALNYCH KONFERENCJI BISKUPÓW W ODNIESIENIU DO POSZCZEGÓLNYCH BISKUPÓW

Skoro Konferencja Biskupów nie jest instytucją, w której działa zgodnie z prawem kolegium biskupów jako takie, ale jest raczej formą instytucjonalną „kolegialności afektywnej” (*collegialita affettiva*), a jej deklaracje doktrynalne, jeśli nawet są autentyczne, nie mają charakteru nauczania powszechnego¹¹. Wszelako są wiążące wobec wszystkich wiernych z terytorium Konfe-

⁸ *Apostolos suos*, pkt 13: „Efficacitas obstringens actuum ministerii, quod Episcopi una simul intra Conferentias episcopales necnon Sedis Apostolicae in communione sustinent, ex eo oritur quod ipsa talia instituta condidit et iisdem, et sacrae singulorum Episcoporum potestatis fundamento, certa munera concredidit” (AAS, 90(1998) 650).

⁹ Konferencje jako takie nie mają „władzy” w generalnym, prawnym znaczeniu tego słowa. Por. dla przykładu: G. G h i r l a n d a SJ, *De Episcoporum Conferentia deque exercitio potestatis magisterii*, „Periodica de re morali canonica liturgica”, 76(1987) 573-603; t e n ż e, *Responsio P. F. J. Urrutia animadversionibus*, tamże, s. 637-649. Dokument Kongregacji Biskupów *Instrumentum laboris* (z 1988 r.) mówi, że *munus magisterii*, którą mają poszczególni biskupi, „nie cieszą się natomiast, wypowiadając się we własnym imieniu, Konferencje Biskupów jako takie” (*Instrumentum laboris*, pkt V e, „Il Regno Documenti”, 33(1988) 394).

¹⁰ Zob. AAS, 90(1998) 656.

¹¹ *Apostolos suos*, pkt 22: „[...] hoc suum doctrinale officium una simul explicant, probe de suis enuntiationum finibus conscii, quae universalis magisterii notis minime signantur, quamvis publice sit et authenticum ac in Apostolicae Sedis communione exercitum” (AAS, 90(1988) 655).

rencji Biskupów. Zostało to potwierdzone w dokumencie, co najmniej jeśli chodzi o deklaracje autentyczne Konferencji, opublikowane po przejrzeniu (*recognitio*) przez Stolicę Świętą¹².

Z tego względu, że także biskupi są wiernymi (*christifideles*), wydaje się jasne, iż takie deklaracje są wiążące również dla biskupów pozostających w mniejszości z ich opinią doktrynalną, odmienną od opinii większości kwalifikowanej. W tym przypadku więc biskupi terytorium Konferencji, nawet jako zwierzchnicy swoich Kościołów partykularnych, nie byłiby uprawnieni do odmiennego nauczania. Zdaje się to wynikać także z – wyraźnie wzmiankowanej w dokumencie – analogii między dekretami generalnymi a autentycznymi deklaracjami Konferencji Biskupów, które powinny być przyjmowane większością co najmniej dwóch trzecich i mogą być promulgowane jedynie po przejrzeniu (*recognitio*) przez Stolicę Świętą¹³.

Trudniejsze natomiast wydaje się zagadnienie w odniesieniu do deklaracji „jednogłośnych”. Pod tym względem dokument jest mniej kategoriyczny, tj. gdy chodzi o deklaracje większości kwalifikowanej.

Z jednej strony mówi się o aprobachie przez wszystkich (*ab omnibus comprobantur*), koniecznej, by deklaracja doktrynalna mogła być opublikowana w imieniu Konferencji jako autentyczna bez uprzedniego badania Stolicy Świętej¹⁴. Z drugiej strony w przepisach końcowych mówi się, że ta jednogłośność powinna być jednogłośnością wszystkich biskupów – członków Konferencji¹⁵, bez brania pod uwagę faktu, czy mają oni głos decydujący, czy nie. Tenże tekst normatywny (art. 1), który znajduje się na końcu dokumentu, zdaje się nadto domagać głosowania na zgromadzeniu plenarnym Konferencji jedynie wtedy, gdy chodzi o deklarację uchwalaną większością kwalifikowaną. Nie określa się wyraźnie sposobu wyrażenia własnej opinii, gdy chodzi o decyzję „jednogłośną”¹⁶.

Stosownie do kryteriów hermeneutyki prawnej *mens* prawodawcy został sformułowany w punkcie 23 dokumentu (por. KPK, kan. 17), który wymaga, by wykonywanie funkcji nauczania, jeśli ma miejsce na Konferencji Bisku-

¹² *Apostolos suos*, pkt 22: „[...] quam tenere illius territorii fideles cuncti debent [...]” (tamże, s. 656).

¹³ *Apostolos suos*, pkt 22: „Sedis Apostolicae iudicium comparatur per analogiam cum illo quod a iure requiritur, ut Episcoporum Conferentia generalia decreta edere possit” (tamże).

¹⁴ *Apostolos suos*, pkt 22 (tamże).

¹⁵ *Apostolos suos*, IV, art. 1 (tamże, s. 657).

¹⁶ Zob. tamże.

pów, było sprawowane na zgromadzeniu plenarnym¹⁷. Mówi się nadto, że jednogłośnie deklaracje doktrynalne biskupów mogą być publikowane w imieniu Konferencji Biskupów, ale dodaje się równocześnie, że wierni powinni ich przestrzegać z religijnym posłuszeństwem jako nauczania autentycznego „tychże biskupów”¹⁸. W tym miejscu nie precyzuje się, czy chodzi o wszystkich wiernych terytorium Konferencji, czy o wiernych Kościołów partykularnych biskupów, którzy wyrazili swoją zgodę na deklarację. Te dwie sytuacje nie pokrywają się, ponieważ członkami Konferencji Biskupów mogą być pracownicy zrównani z biskupami diecezjalnymi, którzy kierują Kościołem partykularnym, ale nie są konsekrowanymi biskupami, jak opaci terytorialni, albo prezbiterzy – administratorzy apostołscy. Do tego problemu jeszcze powrócimy.

Natomiast w tym miejscu ważniejsze jest zwrócenie uwagi na to, że wybrana w dokumencie formuła zdaje się zezwalać, by jednogłośnie deklaracje doktrynalne były przypisane poszczególnym biskupom. To wynikałoby zresztą z zastosowania analogii kan. 455 KPK także w odniesieniu do decyzji jednogłośnie. Taka analogia nie wydaje się całkiem nie na miejscu, ponieważ autentyczna deklaracja doktrynalna – jak zaznaczyliśmy to wyżej – ma aspekt normatywno-ustawodawczy, będący przejawem nie tylko *munus docendi* (który uzyskuje się w wyższym stopniu w konsekracji biskupa), ale również *potestas docendi* (którą otrzymuje się stosownie do pkt. 2 „Wstępnej noty wyjaśniającej”, dodanej do konstytucji *Lumen gentium*; nie wprost wskutek konsekracji, lecz poprzez misję kanoniczną, czyli wskutek określonej władzy prawnokanonicznej, poprzez autorytet hierarchiczny).

Jeśli ta jednogłośnie deklaracja miałaby jednak moc wiążącą wobec samych biskupów i ich następców, a także wobec zwierzchników nie będących biskupami oraz ich Kościołów partykularnych, to oznaczałoby – bez wątpienia – pewne papieskie ograniczenie przeciwne pełni władzy poszczególnych biskupów diecezjalnych, którym „przysługuje wszelka władza własna, zwyczajna i bezpośrednia, jaka jest wymagana do ich pasterskich urzędów” (zob. KPK, kan. 381 § 1; dekret *Christus Dominus*, pkt 8 a, *Konstytucja dogmatyczna „Lumen gentium”*, pkt 27 i następne). Takie zastrzeżenie natomiast powinno być wyraźne (por. KPK, kan. 10, 135 § 2), jak wynika to także z punktu 24

¹⁷ *Apostolos suos*, pkt 23: „Natura ipsa docendi Episcoporum officii efflagitat ut, si hi in Conferentia Episcoporum coniuncti id exercent, hoc ipsum in plenario conventu eveniat” (tamże, s. 656).

¹⁸ *Apostolos suos*, pkt 22: „[...] fidelibus religioso animi obsequio authenticum hoc ipsum Episcoporum magisterium est tenendum” (tamże).

Listu apostołskiego *Apostolos suos*¹⁹. Ograniczenie byłoby wystarczająco wyraźne, jednak w naszym przypadku trudno o nim mówić, a to z powodu problemów wykładni odnośnych tekstów dokumentu (por. KPK, kan. 18).

Angel Anton, interpretując *Apostolos suos* w aspekcie teologicznym, również zauważa, że List ten „nie wydaje się wypowiadać na temat istoty zagadnienia, czy Konferencja wykonuje władzę złączoną z urzędem biskupim (rzeczywiście jest mowa o «podmiocie kolegialnym», zdolnym – jako taki – do działania w ramach określonych norm), czy w końcu każdy biskup realizuje swoją troskę względem Kościoła powszechnego, a w szczególności względem «grupy Kościołów», w której jest inkorporowany [...] Po starannym przeczytaniu ustępów *Apostolos suos*, które deklarują moc wiążącą niektórych decyzji Konferencji, wydawanych stosownie do wymaganych warunków (*Apostolos suos*, pkt 13) i stosunku każdego biskupa z innymi członkami Konferencji oraz z przewodniczącym i z członkami Kolegium Biskupów (*Apostolos suos*, pkt 20), jesteśmy skłonni twierdzić, że tekst *Apostolos suos* pozostaje otwarty na obie interpretacje, aczkolwiek niektóre zdania zdawałyby się uprzywilejowywać drugą hipotezę”²⁰.

W tym znaczeniu można powiedzieć, że dokument nie wyklucza stosowania szerszej analogii między dekretami generalnymi a deklaracjami doktrynalnymi z mocą wiążącą Konferencje Biskupów. Zgodnie z tą analogią deklaracje doktrynalne przyjęte większością co najmniej dwóch trzecich i po rekognicji Stolicy Świętej miałyby moc wiążącą prawnie także dla biskupów pozostających w mniejszości i stanowiłyby „prawo wyższe” w znaczeniu kan. 135 § 2 KPK w stosunku do deklaracji poszczególnych biskupów. Mogłyby być one przypisane samej Konferencji Biskupów, jako podmiotowi kolektywnemu, podczas gdy jednogłośnie deklaracje biskupów-członków byłyby przypisane – nawet jeśli opublikowane w imieniu Konferencji – tymże biskupom i nie stanowiłyby prawa wyższego względem innych deklaracji doktrynalnych poszczególnych biskupów. Wszystko to znaczyłoby, że poszczególni biskupi byłiby związani taką decyzją jednogłośnie jedynie materialnie, tj. o ile zawierałaby doktrynę Kościoła powszechnego, nie będąc formalnie związani jako normą wyższą. To samo ma również znaczenie dla normatywnych decyzji

¹⁹ *Apostolos suos*, pkt 24: „Complura hodie sunt officia Conferentiae Episcopalis in Ecclesiae beneficium. Ipsae per increscens servitium vocantur ad iuvandam «non alienabilem cuiusque Episcopi responsalitem pro universali Ecclesia atque pro Ecclesia particulari» simulque, ut liquet, ad eandem non impediendam, eius locum illegitime occupando, ubi canonica norma eius potestatis episcopalis imminutionem pro Conferentia episcopali haud sancit [...]” (tamże).

²⁰ A n t o n, art. cyt., s. 127.

dyscyplinarnych, które mieszczą się w kompetencji poszczególnych biskupów diecezjalnych, kiedy są podejmowane przy jedności w łonie Konferencji Biskupów (zob. KPK, kan. 455 § 4). Od tych decyzji poszczególni biskupi mogą następnie odstąpić albo stosować normę odmienną²¹.

III. STOSUNEK MIĘDZY DEKRETAMI GENERALNYMI A DEKLARACJAMI NAUCZYCIELSKIMI KONFERENCJI BISKUPÓW PRZYJĘTYMI WIĘKSZOŚCIĄ KWALIFIKOWANĄ

W tym punkcie dochodzimy do problemu stosunku między dekretami generalnymi a deklaracjami nauczycielskimi Konferencji Biskupów, przyjętymi większością co najmniej dwóch trzecich. Gdy mówi się o „dwóch trzecich”, powstaje pytanie o *quorum*, tzn. o dwie trzecie jakich członków chodzi. Odnośnie do deklaracji nauczycielskich dokument mówi kilkakrotnie o: „*duae saltem partes Praesulum qui ad Conferentiam pertinent ipsique suffragio deliberativo fruuntur*”²². Czy tymi zwierzchnikami są tylko biskupi konsekrowani? Nawet jeśli w punkcie 22 dokumentu używa się słowa „biskup” jako synonimu „zwierzchnik” („*sola Episcoporum maior pars*”), to właśnie na podstawie analogii z dekretami generalnymi i terminologią użytej w innych ustępach Listu apostołskiego²³ wydaje się, że pod terminem „zwierzchnicy” muszą być pojmowani „wszyscy członkowie Konferencji, którzy mają głos decydujący” (por. także: KPK, kan. 455 § 2). Ponadto, skoro co najmniej normy końcowe Listu apostołskiego są także formalnie normami kanonicznymi, to dla ich interpretacji powinno się stosować hermeneutyczne zasady Kodeksu (KPK, kan. 17), wedle których dla właściwej interpretacji ustawy należy brać pod uwagę myśl prawodawcy (*mens legislatoris*), poznawaną – na przykład – z innych jego ustaw, a w szczególności z naświetlenia motywów normy. Stąd gdy chodzi o prezbiterów, którym – jako zrównanym

²¹ Por. O. Stoffel, [w:] *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Essen 1985 i nast. (tutaj: grudzień 1998 r.), 455/4, pkt 7. Właśnie w materii doktryny wiary poszczególni biskupi mają wolność w zakresie układania katechizmów dla własnej diecezji (nawet odmiennie od decyzji większościowej Konferencji, ogłoszonej po *recognitio* Stolicy Apostolskiej). Por. Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Responsa ad proposita dubia de interpretatione Decreti „Ecclesiae Pastorum”* [7 VII 1983]. Prot. 2221/67, III, AAS, 76(1984) 48.

²² Zob. np. *Apostolos suos*, pkt 22 (AAS, 90(1998) 656); IV, art. 1 (tamże, s. 657).

²³ *Apostolos suos*, pkt 19: „*Episcoporum Conferentiae auctoritas eiusdemque actionis ambitus arte cum potestate Episcopi dioecisani Praesulumque eis aequiparatorum nectuntur*” (tamże, s. 653).

z biskupami diecezjalnymi – zostało powierzone zarządzanie pastoralne Kościołem partykularnym, powinno się stosować wszystkie normy odnoszące się do biskupów diecezjalnych, nawet dotyczące wykonywania funkcji nauczania (pod warunkiem braku zastrzeżenia przeciwnego). Ponieważ owo zrównanie daje się bez trudności zastosować do wykonywania ponaddiecezjalnej władzy rządzenia (przykładowo w momencie przyjmowania przez część Konferencji Biskupów wspólnych norm dyscyplinarnych – por. KPK, kan. 454 § 1; kan. 455 § 2), nie ma żadnej trudności teologicznej, z powodu której nie mogłoby to być zaproponowane odnośnie do deklaracji doktrynalnej. W istocie dla powierzonej mu diecezji także administrator apostolski – prezbiter jest autentycznym nauczycielem wiary (KPK, kan. 381 § 2; kan. 368). Najgłębszy fundament teologiczny tego wszystkiego tkwiłby w fakcie, że również misja prezbiterów ma pewien aspekt uniwersalny²⁴.

Jak zaznaczyliśmy, co do wymaganej większości nie chodzi o dwie trzecie zwierzchników obecnych, lecz o dwie trzecie wszystkich tych, którzy chociaż nieobecni, mają głos decydujący. Gdyby słowo „zwierzchnik” należało odnieść do biskupów konsekrowanych, z tego wynikałoby pozbawienie głosu decydującego, dla takich przypadków, wszystkich członków z pełnym prawem głosu decydującego na Konferencji, którzy nie byłiby biskupami konsekrowanymi. Taka restrykcja wydawałaby się ustawą uniezdolniającą, która stanowiłaby wyjątek od normy bardziej ogólnej (owa upoważnia tych członków do głosowania we wszystkich sprawach na Konferencji – por. KPK, kan. 454 § 1) i dlatego byłaby do interpretowania ścisła (por. KPK, kan. 18), a stąd też musiałaby być wyraźna (por. KPK, kan. 10).

²⁴ Zob. *Decretum „Presbyterorum ordinis”* [7 XII 1965] [AAS, 58(1966) 991-1024 – przyp. mój – E. G.], pkt 10; J a n P a w e ł II, *Adhortatio apostolica postsynodalis „Pastores dabo vobis”* [25 III 1992], 32, AAS, 84(1992) 709 n.; Congregatio pro Clericis, *Direttorio per il ministero e la vita dei presbiteri* [31 I 1994], 14, Città del Vaticano 1994, s. 15; Congregatio pro Doctrina Fidei, *Litterae „Communio notio”* [28 V 1992], 10, AAS, 85(1993) 844. Por. dla przykładu: P. E r d ó, *Uffici e funzioni pubbliche nella Chiesa*, „Anuario argentino de derecho canónico”, 3(1996) 94.

IV. STOSUNEK MIĘDZY JEDNOGŁOŚNYMI DECYZJAMI
W SPRAWACH DYSCYPLINARNYCH
A JEDNOGŁOŚNYMI DEKLARACJAMI DOKTRYNALNYMI
SFORMUŁOWANYMI PRZEZ KONFERENCJE BISKUPÓW

Jeśli chodzi o stosunek lub o możliwość analogii między jednogłościami, normatywnymi decyzjami dyscyplinarnymi podjętymi w obrębie Konferencji Biskupów (KPK, kan. 455 § 1) a „jednogłościami”, autentycznymi deklaracjami doktrynalnymi, trzeba uwypuklić różnice prawne między tymi dwoma typami postanowień. Przede wszystkim podnosi się, że stosownie do Kodeksu Prawa Kanonicznego jednogłośnie decyzje dyscyplinarne mogą być podejmowane przez biskupów diecezjalnych i innych zwierzchników z nimi zrównanych (KPK, kan. 454 § 1; kan. 455 § 4), podczas gdy w tych sprawach nie mają prawa głosu ci członkowie Konferencji, którzy nie cieszą się taką władzą w Kościele partykularnym. Z drugiej strony przedmiot takich decyzji winien wchodzić w zakres materialnej kompetencji poszczególnych biskupów diecezjalnych. W odniesieniu natomiast do autentycznych decyzji doktrynalnych List apostolski w normach końcowych żąda, aby postanowienia tego rodzaju były aprobowane przez wszystkich biskupów – członków Konferencji²⁵. Powstaje zatem pytanie, jak już podkreślaliśmy, czy słowo „biskup” oznacza – w tym kontekście – jedynie biskupów już konsekrowanych?

W istocie kodeksowa definicja Konferencji Biskupów mówi, że jest ona: „coetus Episcoporum alicuius nationis vel certi territorii, munera quaedam pastoralia coniunctim pro christifidelibus sui territorii exercentium [...]” (KPK, kan. 447). Niemniej na Konferencji mogą być członkowie bez konsekracji z pełnym prawem do głosu decydującego. Na podstawie tej okoliczności i wyżej przytoczonego stwierdzenia w punkcie 19 Listu apostolskiego, na fundamencie władzy Konferencji Biskupów (tj. władzy biskupów diecezjalnych i zwierzchników im zrównanych²⁶), nie wydaje się, że można całkowicie wykluczyć hipotezę, według której byliby włączeni wszyscy członkowie Konferencji. Stąd też termin „biskup” oznaczałby także zrównanych. Bardziej prawdopodobna natomiast wydaje się hipoteza, według której prawodawca chciał – w tym miejscu – podkreślić znaczenie biskupiego stopnia sakramentu święceń. Takie znaczenie znajduje potwierdzenie także w innych ustępach

²⁵ *Apostolos suos*, IV, art. 1: [...] ab omnibus Episcopis Conferentiae membris comprobentur [...]” (AAS, 90(1998) 657).

²⁶ Zob. przyp. 23 niniejszego artykułu.

dokumentu, np. w punkcie 17, gdzie zaleca się, aby statuty Konferencji Biskupów określały, że biskupi emeryci mają głos doradczy²⁷.

W konsekwencji będzie istniała jednogłośnieść wszystkich biskupów konsekrowanych – członków jedynie wtedy, gdy żaden z nich nie zagłosuje przeciwko decyzji i żaden się nie wstrzyma. Jeśli chodzi o delikatną hipotezę głosu przeciwnego lub wstrzymania się ze strony zwierzchnika – prezbitera zrównanego z biskupami diecezjalnymi, taki przypadek mógłby stworzyć problem tylko wtedy, gdyby List apostolski naprawdę żądał zgody wszystkich i tylko biskupów konsekrowanych dla „jednogłośnych” deklaracji doktrynalnych. Z pewnością obowiązek wiernych do posłuszeństwa autentycznemu nauczaniu tych wszystkich biskupów („hoc ipsorum Episcoporum magisterium”)²⁸ nie będzie mógł nie odnosić się do wiernych Kościołów partykularnych im powierzonych, ale trudniej będzie odnieść się do wiernych Kościołów, których pasterze jedynie zrównani z biskupami diecezjalnymi byłiby przeciwni deklaracji²⁹. Wyjaśnieniem tej sytuacji, jak podkreślano wcześniej (rozdz. II), co do mocy wiążącej jednogłośnych decyzji doktrynalnych mógłby być fakt, że prawny obowiązek posłuszeństwa doktrynie autentycznie ogłoszonej ma także ścisły związek z władzą rządzenia. Nic jednakże nie stoi na przeszkodzie, aby najwyższy autorytet w Kościele uprawniał ogół biskupów konsekrowanych, należących do Konferencji, do zobowiązania także te Kościoły partykularne, na czele których stoją pasterze nie będący konsekrowanymi biskupami, bez względu na sprzeciw tychże i bez względu na brak uprzedniej rekognicji Stolicy Świętej. Gdyby tak było, to w ten sposób doszłoby do stworzenia organu biskupiego z władzą tworzenia „prawa wyższego” względem prawa diecezjalnego. Członkami powyższego organu byłyby osoby bez władzy ustawodawczej na poziomie diecezjalnym: np. biskupi pomocniczy albo biskupi emeryci. Wszystko to urzeczywistniłoby się nie na soborze, ale w ramach Konferencji Biskupów, której pasterze są pełnoprawnymi członkami zrównanymi z biskupami diecezjalnymi, ale nie conse-

²⁷ *Apostolos suos*, pkt 17: „Opportunum videtur Conferentiarum Episcoporum statuta decernere ut Episcopi emeriti adsint suffragio consultivo fruentes” (AAS, 90(1998) 653).

²⁸ Zob. *Apostolos suos*, pkt 22 (AAS, 90(1998) 656).

²⁹ Co się dotyczy tego, że rozpatruje się deklarację wydaną w imieniu Konferencji, to należy przypomnieć spostrzeżenie kard. J. Ratzingera, poczynioną podczas prezentacji Listu apostolskiego. Stosownie do niej Konferencja „nie jest, sama przez się, teologiczną rękojmią większej wspólnoty w całym kolegium «jednym i niepodzielnym»”. Zob. *La presentazione del Card. Joseph Ratzinger*, „L’Osservatore Romano” z 24 VII 1998, s. 6 – cyt. przez Antona (art. cyt., s. 127). Zob. przyp. 6, 20 niniejszego artykułu.

krowanymi biskupami. W każdym razie nie wydaje się, by tekst niniejszego dokumentu papieskiego wyraźnie zawierał taką dyspozycję.

Inny element dla właściwej interpretacji prawnej figury jednogłośnie deklaracji doktrynalnej biskupów na Konferencji Biskupów znajduje się w niedawnej zmianie statutów Konferencji Biskupów Włoch. W istocie wspomniana modyfikacja została przyjęta po konsultacji z Kongregacją Biskupów. Tekst modyfikacji w tej sprawie został przekazany przez Stolicę Świętą także innym Konferencjom dla ułatwienia ich pracy nad rewizją własnych statutów³⁰. Włoski tekst tej modyfikacji brzmi: „Deklaracje doktrynalne Konferencji, aby mogły stanowić nauczanie autentyczne i zostać opublikowane w imieniu tejszej Konferencji, powinny być zatwierdzone przez biskupów – członków na zgromadzeniu plenarnym – jednogłośnie lub większością co najmniej dwóch trzecich biskupów mających głos decydujący; w tym ostatnim przypadku jednak promulgację powinna poprzedzać *recognitio* Stolicy Świętej³¹”.

Na podstawie wymienionych argumentów wydaje się już pewne, że dla deklaracji jednogłośnie liczą się jedynie głosy biskupów konsekrowanych. Równocześnie wydaje się pewne – bez względu na mniej jasną formułę artykułu pierwszego norm końcowych Listu apostolskiego – iż deklaracja jednogłośnie powinna być zatwierdzona na zgromadzeniu plenarnym. Mniej przekonujące natomiast okazuje się tłumaczenie słowa *praesul* na włoskie słowo *vescovo* w odniesieniu do decyzji większościowych. W każdym przypadku, pomimo że uprzednia konsultacja z Kongregacją Biskupów czyni moralnie bardziej wiarygodnym tekst Konferencji Biskupów Włoch (ponieważ należy przypuszczać, że dykasteria ta ma pełniejszą znajomość okoliczności przygotowywania dokumentu), nie przekształca jej tekstu w interpretację autentyczną i powszechnie obowiązującą. Zresztą tekst Konferencji Biskupów Włoch nie jest – przede wszystkim – interpretacją dokumentu papieskiego, ale jego zastosowaniem. Nie jest wykluczone np., że ta Konferencja za pomocą swojej reguły chciała sprecyzować zagadnienie, które w Liście apostolskim jest otwarte.

³⁰ Jak na przykład: Nuncjatura Apostolska na Węgrzech, *List z 14 stycznia 1999 r.*, N. 3558/99.

³¹ Zob. tamże.

V. KONKLUZJA

Po krótkim rozpatrzeniu tych wybranych kanonicznych kwestii jeszcze ważniejsze okazują się słowa kard. Józefa Ratzingera, wypowiedziane z okazji prezentacji *Apostolos suos*, według których „byłoby [...] błędem przypisywać niniejszemu dokumentowi osiągnięcie celu ostatecznego w odniesieniu do dalszych wyjaśnień teologicznych na zasadzie wiary i ciągłości doktrynalnej w zgodzie z nauczaniem Magisterium”³².

Tłumaczyła z języka włoskiego Ewa Gajda

³² Zob. *La presentazione del Card. Joseph Ratzinger*, s. 6 (por. przyp. 29 niniejszego artykułu).